

Türkiye’de kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorununun değerlendirilmesi: 2010-2020

Assessment of public deficit, money creation and inflation problems in Turkey: 2010-2020

Zeynep Erdoğan

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Türkiye, e-mail: zeynep.erdogan@istanbul.edu.tr

Öz

Türkiye, 2010-2020 yılları arasında kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon gibi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Kamu açığı, hükümetin gelirlerinin harcamalarından daha az olması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Türkiye’de kamu açığı, bu yıllar arasında sürekli yüksek seyretmiştir ve bu durum hükümetin borçlanma ihtiyacını artırmıştır. Para yaratılması ise, Merkez Bankası’nın para arzını artırması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Merkez Bankası’nın para arzını artırması sonucu ortaya çıkan para bolluğu, fiyatların yükselmesine ve vatandaşların satın alma gücünün azalmasına neden olmuştur. Türkiye’de son on yılda para arzı sürekli olarak artmıştır. Bu durum, Türkiye’de enflasyonu tetikleyen bir faktör olmuştur. Bu bulgulara yapılan literatür çalışması sonucunda varılmıştır. Sonuç olarak kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon gibi ekonomik sorunlar birbirleriyle yakından ilişkilidir ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen faktörlerdir. Türkiye’nin bu sorunlarla mücadele etmek için politikalar geliştirmesi ve ekonomik reformlar yapması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kamu Açığı, Para Yaratılması, Para Arzı, Enflasyon, Ekonomik Büyüme

JEL kodları: H62, E5, E31, P24, O1

Citation: ERDOĞAN, Z. (2023). Türkiye’de kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorununun değerlendirilmesi: 2010-2020. *Holistic Economics*. 2(2):73-84. DOI: 10.55094/hoec.2177

Corresponding Author:
Zeynep Erdoğan
E-mail: zeynep.erdogan@istanbul.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Turkey has faced economic problems such as public deficit, money creation, and inflation between 2010 and 2020. Public deficit is a situation where government expenditures exceed its revenues. In Turkey, the fiscal deficit has consistently remained high during these years, increasing the government's borrowing needs. Money creation is a situation that arises when the central bank increases its money supply. The resulting abundance of money from the central bank has led to rising prices and decreased purchasing power for citizens. Money supply has continuously increased in Turkey over the past decade, which has also triggered inflation. These findings have been reached through a literature review. In conclusion, economic issues such as public debt, money creation, and inflation are closely related to each other and are factors that negatively affect economic growth. Turkey needs to develop policies and undertake economic reforms to address these problems.

Keywords: Public Deficit, Money Creation, Money Supply, Inflation, Economic Growth

JEL codes: H62, E5, E31, P24, O1

1. GİRİŞ

Türkiye, 2010-2020 yılları arasındaki dönemde ekonomik açıdan önemli değişimler yaşadı. 2010 yılında kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorunlarıyla karşı karşıya kalınırken, 2020 yılında ise farklı zorluklarla mücadele etmek gerekti. Bu dönemde Türkiye'nin ekonomik büyümesi hızlandı ancak bu büyüme sırasında ortaya çıkan bazı sorunlar da vardı.

Kamu açığı, Türkiye'nin belirtilen tarih aralığında karşılaştığı en büyük ekonomik sorunlardan biriydi. Kamu açığı, hükümetin gelirleri ile harcamaları arasındaki farktır. Türkiye'nin kamu açığı 2010 yılında GSYİH'nin %3,8'ine ulaştı ve sonraki yıllarda da yüksek bir seviyede kalmaya devam etti. Para yaratılması da Türkiye'nin karşılaştığı bir diğer sorundu. Para arzı, piyasaya sürülen toplam para miktarını ifade eder. 2010 yılında Türkiye, yüksek enflasyon riskine karşı mücadele etmek için para arzını sınırlamaya çalıştı.

Enflasyon ise Türkiye'nin bu yıllarda karşılaştığı en önemli ekonomik sorunlardan biriydi. Enflasyon, genel olarak mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış oranıdır. Türkiye'de enflasyon oranı 2010 yılında %6,4 iken 2020 yılında %14,6'ya yükseldi. Yüksek enflasyon, Türkiye'nin ekonomik büyümesini engelleyen bir faktör olarak görülmektedir.

Bu nedenle, Türkiye'nin ekonomik açıdan önemli zorluklarla karşı karşıya kaldığı söylenebilir. Kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon gibi sorunlar, Türkiye'nin ekonomik büyümesini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlar, birbirleriyle yakından ilişkilidir. Örneğin, kamu açığı arttıkça hükümetin borçlanma ihtiyacı artar ve bu da para arzını artırabilir. Para arzındaki artış ise enflasyonu yükseltebilir.

Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik sorunlar arasında döviz kuru dalgalanmaları da yer alır. Türkiye, 2018 yılında ekonomik krizle karşı karşıya kaldı ve Türk Lirası'nın değeri ciddi şekilde düştü. Bu durum, enflasyonu artırdı ve ithalata bağımlı bir ekonomi olan Türkiye'yi zor durumda bıraktı.

Türkiye'nin ekonomik büyümesi de sınırlı kaldı. Özellikle son yıllarda, ekonomik büyüme hızı düşük kaldı ve hatta 2018'deki kriz döneminde negatif büyüme yaşandı. Bu da Türkiye'nin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden oldu.

Sonuç olarak, Türkiye'nin son on yılda karşılaştığı ekonomik sorunlar, sadece Türkiye'nin değil, dünya genelindeki ekonomik sorunlarla da ilişkilidir. Kamu açığı, para yaratılması, enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları gibi sorunlar, birbirleriyle yakından ilişkilidir ve ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerdir. Türkiye'nin bu sorunlarla mücadele etmek için politikalar geliştirmesi

ve ekonomik reformlar yapması gerekmektedir.

2. KAMU AÇIĞI KAVRAMI

Kamu açığı terimi, bir hükümetin belirli bir dönemdeki gelirlerinden daha fazla harcaması sonucu oluşan farkı ifade eder. Bu fark, devletin borçlanması veya vergi artışı gibi yöntemlerle finanse edilebilir. Örneğin, bir ülkenin bütçe açığı, hükümetin gelirlerinin yeterli olmadığı ve bu nedenle belirli bir dönemdeki harcamalarını karşılamak için borçlanmak zorunda kaldığı anlamına gelir. Bu durumda, hükümet, borç aldığı tutarı faiziyle birlikte geri ödeyecektir. Kısaca kamu açığı, bir hükümetin belirli bir dönemdeki harcamalarını finanse etmek için gelirlerinden daha fazla borçlanması veya vergi artışına gitmesi sonucu ortaya çıkan bir mali açıktır. Kamu açığını; geleneksel açık, cari açık - sermaye açığı, birincil açık ve işlemsel açık olarak sınıflandırmak mümkündür (Ejder, 2002: 190).

2.1. Geleneksel Açık

Geleneksel kamu açığı tanımı, kamu harcamalarının kamu gelirlerinden çıkarılması sonucu ortaya çıkan açığı ifade eder. Bu tanımın alternatif bir şekli de «Kamu Kesimi Borçlanma Gereği» olarak adlandırılan durumu tanımlamaktır. Bu tanımlar, ülkeler arasında karşılaştırmaların kolaylaştırılması için kullanılmaktadır (Önder vd., 1996: 36).

Mali açığın standart tanımı, geleneksel açık olarak bilinir ve borçlar dahil edilmeden toplam harcamalar ile gelirler arasındaki farkı ölçer. Geleneksel açık, net nakit bazında ölçüldüğünde, “kamu kesimi net borçlanma gereği” olarak ifade edilir. Bu tanım, denk bütçe kanunlarının gerekliliğini vurgulayan yönetim ölçütlerinden daha kısıtlayıcıdır ve devlet tahvillerinin satışını da içerir. Bütçe harcamaları ve gelirleri, açığı belirleyen kalemleri açığı finanse eden kalemlerden ayırt ederek bütçenin dengelemesini sağlar (Blejer vd., 1999: 141).

Kamu kesimi borçlanma gereği, bir ülkenin kamu sektörünün bütçe açığını finan-

se etmek için borçlanma yapması gerektiği anlamına gelir. Kamu kesimi, devlet, yerel yönetimler ve sosyal güvenlik sistemini kapsayan bir kavramdır. Bu kesimin borçlanması, genellikle kamu harcamalarının kamu gelirlerinden daha fazla olması durumunda ortaya çıkar. Kamu kesimi borçlanma gereği, bir ülkenin ekonomik durumuna bağlı olarak farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Örneğin, ekonomik krizler, doğal afetler, savaş veya yüksek kamu harcamaları, bir ülkenin borçlanma gereğini artırabilir. Ancak, sürekli olarak yüksek bir kamu kesimi borçlanması, ülke ekonomisinde istikrarsızlığa neden olabilir ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir.

Bu nedenle, kamu kesimi borçlanma gereği, bir ülkenin ekonomik durumunu anlamak ve buna göre politikalar geliştirmek için önemli bir gösterge olarak kabul edilir.

2.2. Cari Açık - Sermaye Açığı

Cari işlemler literatürde birçok şekilde tanımlanmaktadır. Öncelikle, cari işlemler, tasarruf ve yatırım arasındaki farklar olarak genel ekonomi için tanımlanabilir. Bir ülke, yatırımların tasarruflardan daha fazla olduğu durumlarda cari işlemler açığı ile karşılaşabilir ve bu durumu düzeltmek için tasarrufu (veya yatırımı) artırmak (azaltmak) gerekebilir. Bunun yanı sıra cari açık, toplam üretim ile toplam harcama arasındaki fark olarak tanımlanabilir. Eğer toplam harcama, toplam üretimden daha fazla ise, ülke cari işlemler açığı ile karşılaşabilir ve bu durumu düzeltmek için toplam harcamaları (veya toplam üretimi) azaltmak (veya artırmak) gerekebilir. Dahası cari işlemler, ihracat+net faktör ödemeleri ve transferlerden ithalatın çıkarılması ile hesaplanabilir. Eğer ithalat, ihracat, net faktör ödemeleri ve transferlerin toplamı, daha büyükse, ülke cari işlemler açığı ile karşılaşabilir ve bu durumu düzeltmek için ihracatı, net faktör ödemeleri ve transferlerin toplamını –yani ithalatı- artırmak veya azaltmak gerekebilir (Akdiş, 2006).

Sermaye açığı, yatırım yapmak için borç-

lanma yoluyla temin edilen fonların geri ödemesinde ödenen faizin, yatırımdan elde edilen getirinin altında kalması durumunda ortaya çıkan bir finansal açıktır (Ejder, 2002: 190). Cari açık ve sermaye açığı, farklı kavramlar olduğu için, birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Ancak, bazı durumlarda sermaye açığı, cari açığın bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Örneğin, cari açık yüksek olan bir ülke, yabancı yatırımcıların ilgisini çekerek sermaye açığını kapatmak isteyebilir.

2.3. Birincil Açık

Geleneksel açık ölçüm yönteminin, ekonomik istikrarı sağlamak için alınacak mali önlemler konusunda yeterli bilgi sağlamaması, ekonomistleri ve maliyecileri alternatif bütçe açığı ölçüm yöntemlerine yöneltmiştir. Bu alternatiflerden biri, faiz dışı konsolide bütçe açığını ifade eden birincil bütçe açığıdır. Birincil açık (primary deficit), en önemli açık tanımı olarak kabul edilmektedir (Şen, vd. 2007: 10).

Birincil açık, bir ülkenin ekonomik durumunu ve dış ticaret dengesini etkiler. Negatif bir birincil açık, ülkenin dış borç yükünü artırabilir ve ülkenin ekonomik dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Pozitif bir birincil açık ise, ülkenin yurt dışına olan borç yükünü azaltabilir ve ekonomik istikrarı artırabilir.

2.4. İşlemsel Açık

İşlemsel açık, bütçe açığından yalnızca enflasyon sebebiyle artmış olan faiz ödemelerinin çıkarılması ile hesaplanır. Bu hesaplama, nominal faiz oranlarındaki artış nedeniyle meydana gelen maliyetleri gidermeyi amaçlar. Bu sayede, borçlanma karşılığında kamu kesiminden borç verenlere gerçek kaynak transferinin ne kadar olduğu belirlenir. İşlemsel açık, bütçe açığına göre daha kısıtlayıcı bir açık ölçüm yöntemidir, çünkü yalnızca enflasyon sebebiyle artan faiz ödemelerini dikkate alır ve gerçek kaynak transferini yansıtır (Fry, 1997: 26-27).

İşlemsel açık, bütçe açığından sadece enflasyon nedeniyle artmış olan faiz miktarının çıkarılması sonucu elde edilen bir kavramdır. Bu nedenle, eğer borç senetlerinin faiz oranları enflasyon oranı düzeyinde ise, borçların amortizasyonu söz konusu olduğunda işlemsel açık oluşmayacaktır (Tanzi ve Blejer, 1987: 713). İşlemsel açığın hesaplanması, gerçek anlamda kaynak transferinin ne kadar olduğunu belirlemeye yardımcı olur ve bu da kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde önemli bir faktördür.

İşlemsel açık, genellikle bir ülkenin bütçesi açısından sürdürülebilir değildir. Bu nedenle, hükümetler işlemsel açığı kapatmak için vergi artışları, borçlanma veya harcamaları azaltma gibi önlemler alabilirler.

Tablo 1'e bakıldığında Türkiye'nin kamu açığı oranı, 2010-2021 yılları arasında yüksek ve düşük seviyelerde dalgalanmıştır. Ancak 2010-2013 dönemi hariç, kamu açığı oranının giderek arttığı görülmüştür. Bu durum, Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliği için önemli bir sorun oluşturabilir ve hükümetin mali disiplini sağlama konusundaki çabalarını sürdürmesi gerektiğini göstermektedir. Kamu açığı oranının uzun vadede artması, devletin gelirleri ile harcamaları arasındaki dengenin bozulması anlamına gelir. Bu durumda devlet, borçlanarak veya para basarak bütçe açığını finanse etmek zorunda kalır. Bu da, devletin borç yükünü artırır ve kredi notunu düşürebilir. Ayrıca, yüksek kamu açığı oranları, enflasyonu artırarak ve faiz oranlarını yükselterek ekonomik istikrarı olumsuz etkileyebilir.

Tablo 1. Türkiye’de 2010-2021 Yılları Arasında Kamu Açığı Oranları

Yıllar	Kamu Açığı Oranı (% GSYİH)
2010	5.6
2011	2.8
2012	2.2
2013	1.2
2014	1.2
2015	1.3
2016	1.5
2017	1.6
2018	3.6
2019	3.7
2020	4.6
2021	4.9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

3. PARA YARATMA VE PARA ARZI KAVRAMI

3.1. Para Yaratma

Para yaratma, merkez bankalarının ve ticari bankaların, piyasada dolaşımda olan para miktarını artırarak yeni para yaratmalarıdır. Para yaratma, bankaların kredi verme işlemi aracılığıyla gerçekleşir. Ticari bankalar, müşterilerine kredi verirken, mevduat hesaplarındaki paraları kullanırlar. Bu krediler, bankaların kredi verme limitlerine ve mevduat hesaplarının tutarına bağlı olarak belirlenir. Örneğin; bir banka, bir müşteriye 100.000 TL kredi verdiğinde, müşterinin hesabına 100.000 TL yatırılır ve banka, 100.000 TL’lik bir kredi yaratmış olur.

Merkez bankaları ise, bankalar arasındaki ödeme dengesi ve para arzı kontrolü amacıyla para yaratma yetkisine sahiptir. Mer-

kez bankaları, para politikaları çerçevesinde, bankaların borç alıp verme faaliyetlerini kontrol ederek, para arzını artırmak veya azaltmak için para arzını doğrudan etkileyen politikalar uygularlar. Bu politikalar arasında, faiz oranlarının belirlenmesi, bankalara likidite sağlanması, para arzına doğrudan müdahale edilmesi gibi yöntemler yer alır. Para yaratma, ekonomideki para arzının artmasına ve dolayısıyla enflasyon riskinin artmasına neden olabilir. Bu nedenle, merkez bankaları, para politikaları aracılığıyla para arzını kontrol etmeye ve enflasyon riskini minimize etmeye çalışır.

Görüldüğü gibi, para yaratma işlemi bir dizi faktöre bağlıdır ve merkez bankaları ile ticari bankaların faaliyetleri ile ilgilidir. Ticari bankaların kredi verme işlemi aracılığıyla yeni para yaratması, ekonomideki para arzını artırır ve faiz oranlarının belirlenmesinde etkili olabilir. Merkez bankalarının para politikaları, bankalar arasındaki ödeme dengesini kontrol etmek ve para arzını doğrudan etkilemek için çeşitli araçlar kullanır. Para yaratma, enflasyon riskini artırabileceği için, merkez bankaları para arzını kontrol etmeye çalışarak fiyat istikrarını sağlamaya çalışır.

3.2. Para Arzı

Klasik Yaklaşım; para kavramının en temel ve en yaygın olarak kullanılan tanımlarından biridir. Bu yaklaşımda, para sadece bir değişim aracı olarak ele alınır ve para arzı, dolanımdaki tüm ödeme araçlarının toplam nominal değerleri ile ölçülür. Bu tanıma göre, paranın diğer fonksiyonları, örneğin bir değer saklama aracı olarak kullanımı veya bir hesap birimi olarak kullanımı gibi faktörler göz ardı edilir. Bununla birlikte, bu yaklaşım, para arzının ölçümü için hala yaygın olarak kullanılmaktadır, özellikle bankacılık sisteminin daha gelişmiş olduğu ülkelerde. Dolanımdaki ödeme araçlarının madeni paralar, banknotlar ve vadesiz mevduatlar gibi çeşitli biçimlerden oluştuğu da belirtilmektedir (Wrightsmann,1971:17).

Paracı Yaklaşım; para arzının sadece nakit ve kağıt para olarak değil, aynı zamanda

bankalarda bulunan vadesiz ve vadeli mevduatları da içeren geniş bir tanımını kullanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle Amerikan ekonomist Milton Friedman, D. Meiselman Chicago Üniversitesi profesörleri öncülüğünde geliştirilmiştir ve modern para arzı teorisinin temelini oluşturmaktadır (Wrightsmann, 1971:17).

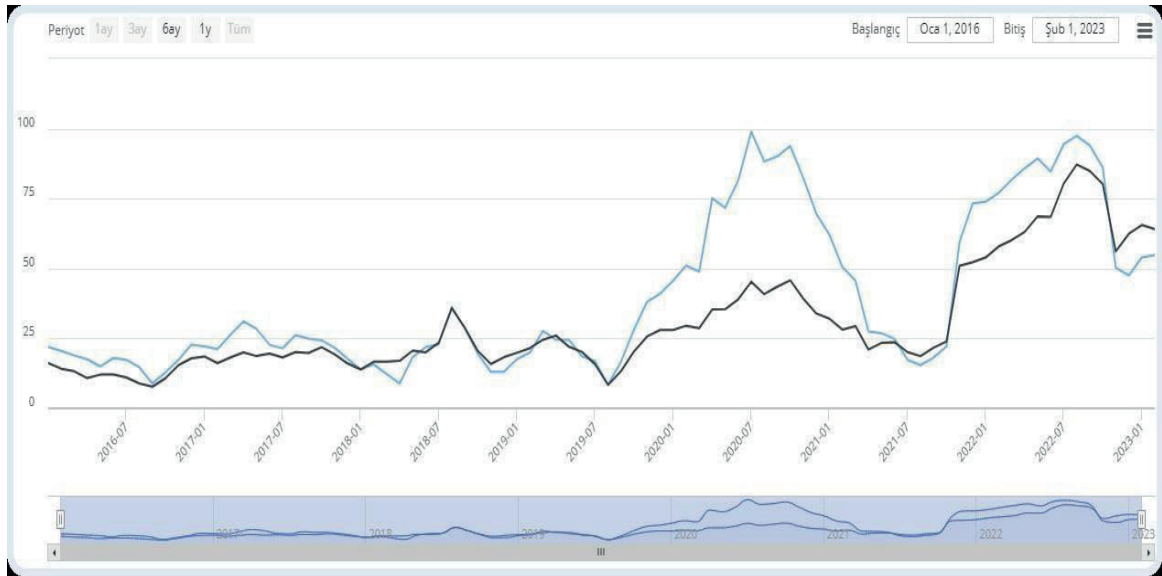
Geniş Tanım; para arzının sadece madeni paralar ve banknotlar gibi doğrudan ödeme araçlarını değil, aynı zamanda vadesiz ve vadeli mevduatlar gibi alternatif likit değerleri de içermesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşımda, alternatif likit değerler arasında bir ikame derecesi ölçülür ve para stokunun hesaplanmasında bu derecelere göre ağırlık verilir. Tedavüldeki para ve çek mevduatı gibi en güçlü ikame araçlarına ağırlık verilirken, zayıf ikame araçlarına daha az ağırlık verilir. Bu yaklaşımın amacı, para arzının gerçek likidite ihtiyacını yansıtmasını sağlamaktır (Gurley ve Shaw, 1964: 209- 212).

Merkez Bankası Yaklaşımı; para arzının krediyi de içerecek şekilde geniş bir tanımına odaklanır. Bu yaklaşıma göre, para arzı sadece basılmış para ve banknotların toplama

değil, aynı zamanda bankaların verdikleri krediler ve yarattıkları para da dahil edilir (Wrightsmann, 1971:17). Kredinin kapsamına sadece ticari bankaların açmış oldukları krediler değil, aynı zamanda tüm mali kuruluşlarının açtığı krediler de girmektedir. Sonuç olarak, tüm yaklaşımlar değişim aracı niteliğini taşıyan değerleri para arzı tanımına sokmaktadırlar.

Para arzı, ekonomideki para miktarını ifade eder ve genellikle M1, M2 ve M3 gibi para arzı kavramları kullanılarak ölçülür (Eğilmez, 2018: 1).

- M0: Merkez bankasının para tabanı olarak bilinen, nakit para ve mevduatları ile bankaların hesaplarında bulunan Merkez Bankası mevduatlarını ifade eder.
- M1: Nakit para (banknot ve madeni para) ve hemen kullanılabilen mevduat hesaplarını (vadesiz mevduat hesapları) içerir.
- M2: M1'in yanı sıra vadeli mevduat hesapları, tasarruf mevduatları, katılım hesapları ve diğer yatırım fonlarını da içerir.
- M3: M2'nin yanı sıra yurtdışında bulunan

Grafik 1. Parasal Büyümeler

Kaynak: TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Parasal ve Finansal Veriler Müdürlüğü, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/311>, (Erişim Tarihi: 10.04.2023).

Türk vatandaşları ve bankaların yurtdışındaki hesapları, Hazine garantisi altındaki menkul kıymetler ve repo işlemlerini de içerir.

Grafik 1’de, M1 ve M3 para arzlarındaki yıllık yüzde değişimini göstermektedir. M1, en dar para arzı tanımıdır ve sadece dolaşımdaki para ve vadesiz mevduatları içermektedir. Geniş para arzı M3 ise, M1’e ek olarak vadeli mevduatlar, repodan sağlanan fonlar, para piyasası fonları ve vadesi 2 yıla kadar olan ihraç edilen menkul kıymetleri de içermektedir. Başka bir ifadeyle, M1 para arzı, ekonomide dolaşımdaki nakit para ve vadesiz mevduatları kapsayan en dar para arzı tanımıdır. M3 para arzı ise M1’e dahil olanlarla birlikte, vadeli mevduatlar, repo fonları, para piyasası fonları ve kısa vadeli menkul kıymetleri de içerir. Gösterilen grafik, M1 ve M3 para arzlarının yıllık yüzde değişimini karşılaştırmaktadır. M1 para arzı, sadece en dar tanımı kapsarken, M3 para arzı daha kapsamlıdır ve bu nedenle M3 para arzındaki yıllık yüzde değişimi, M1 para arzındaki yıllık yüzde değişimden daha fazla etkilenebilir.

Türkiye’de para yaratılması konusunda net bir veri bulunmamaktadır. Ancak, Merkez Bankası tarafından yayımlanan verilerle Türkiye’de M0, M1, M2 ve M3 para arzı göstergeleri takip edilebilmektedir. Bu göstergeler, para arzının farklı bileşenlerini kap-

samaktadır. Aşağıdaki tabloda 2010-2021 yılları arasında Türkiye’de M0, M1, M2 ve M3 para arzı göstergeleri yer almaktadır:

Tablo 2’ye bakarak 2010-2021 yılları arasında Türkiye’de para arzının her yıl arttığını görüyoruz. M0 para arzı 2010 yılındaki 92.7 milyar TL’den 2021 yılında 277.5 milyar TL’ye yükselmiştir. Aynı şekilde, M1, M2 ve M3 para arzı da aynı dönemde önemli ölçüde artmıştır. Bu artışın birçok faktörü etkilediği düşünülebilir. Örneğin, Türkiye ekonomisi bu dönemde hızlı bir büyüme yaşamıştır. Bunun yanı sıra, Merkez Bankası’nın para politikaları ve bankacılık sektöründeki gelişmeler de para arzının artmasına katkıda bulunmuş olabilir. Ancak, bu kadar hızlı bir para arzı artışı aynı zamanda enflasyon riskini de artırmaktadır. Dolayısıyla, para arzındaki artışın enflasyonu etkilemesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, Merkez Bankası’nın para politikaları ve para arzını kontrol altında tutması, ekonominin sağlıklı bir şekilde büyümesi ve enflasyonun düşük seviyelerde kalması açısından önemlidir.

4. ENFLASYON KAVRAMI

Enflasyon, bir ekonomide mal ve hizmet fiyatlarının sürekli bir yükseliş trendinde olduğu bir durumdur. Bu durum, para biriminin satın alma gücünü azaltır ve tüketicilerin geçim maliyetlerini artırır. Enflasyonist bir ortam, ekonomik sistemin içinde bulunan bireylerin gelir ve kaynak dağılı-

Tablo 2. Türkiye’de 2010-2021 Yılları Arasında Para Arzı Göstergeleri

Yıllar	M0 (milyar TL)	M1 (milyar TL)	M2 (milyar TL)	M3 (milyar TL)
2010	92.7	557.9	975.4	1.999,8
2011	100.5	634.9	1.100,3	1.347,8
2012	111.7	729.6	1.284,6	1.574,6
2013	117.2	801.9	1.411,1	1.733,1
2014	127.3	910.3	1.609,6	1.975,6
2015	143.2	1.042,8	1.853,4	2.273,4
2016	166.3	1.230,9	2.192,1	2.679,5
2017	179.8	1.338,4	2.392,4	2.927,2
2018	192.3	1.434,7	2.562,7	3.128,7
2019	208.9	1.539,3	2.748,2	3.357,2
2020	240.9	1.769,8	3.158,6	3.848,2
2021	277.5	2.044,3	3.666,1	4.447,9

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), <https://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 13.04.2023).

mını olumsuz etkileyebilir. Enflasyon, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirilmede önemli bir engel olabilir. Bu nedenle, birçok ülke için fiyat istikrarının sağlanması en önemli ekonomik hedeflerden biridir. Enflasyonu kontrol altında tutmak, ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklemek için önemli bir faktördür. Bunun için para politikaları, bütçe politikaları ve diğer önlemler kullanılabilir. Fiyat istikrarı sağlamak, ekonomik istikrarı sağlamanın en önemli yollarından biridir (Ulusoy, 2006: 224).

Enflasyon, bir ekonomide genel fiyat düzeyinin sürekli olarak yükselmesi ve satın alma gücünün düşmesidir. Enflasyon, para arzının artması, mal ve hizmetlerin talep edilmesinin artması veya arzın azalması, maliyetlerin artması veya vergilerin artması gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Enflasyonun seviyesi genellikle bir enflasyon oranı olarak ifade edilir. Enflasyon oranı, belirli bir dönemde (genellikle bir yıl içinde) fiyat düzeyinin ne kadar arttığını yüzde cinsinden ifade eder. Örneğin, yıllık enflasyon oranı %5 ise, genel fiyat düzeyi bir yıl içinde %5 oranında artmış demektir. Enflasyon, ekonomik kararlar alınırken dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Yüksek enflasyon, tasarruf yapmayı ve yatırım yapmayı zorlaştırabilir, satın alma gücünü düşürerek tüketicilerin ve işletmelerin harcamalarını

azaltabilir ve ekonomik istikrarsızlığa neden olabilir.

Tablo 3'teki veriler, Türkiye'deki enflasyon oranlarını göstermektedir. 2010-2021 yılları arasında enflasyon oranları yıllık olarak değişmiştir ve 2010 yılındaki %6.4'lük enflasyon oranından 2021 yılı Temmuz ayı itibarıyla %36.13 seviyesine yükselmiştir. Tabloda dikkat çeken nokta, 2018 yılında enflasyon oranının yüksek seviyelere ulaşmış olmasıdır. Bu dönemde Türkiye'de ekonomik kriz yaşanmış ve enflasyonun yüksek seviyelere çıkması, ekonomik sıkıntıların artmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, son yıllarda Türkiye'de enflasyon oranlarında bir düşüş eğilimi görülmektedir. 2021 yılı Temmuz ayı itibarıyla %36.13 seviyesindeki enflasyon oranı yüksek olmakla birlikte, bir önceki yılın sonunda %14.60 olan enflasyon oranıyla karşılaştırıldığında belirgin bir artış göstermektedir.

Enflasyon, hız ve şiddet dereceleri bakımından üç farklı açıdan sınıflandırılabilir (Cagan, 1979: 227).

4.1. Enflasyon Türleri

İlımlı enflasyon, sürünen enflasyon olarak da adlandırılır. Enflasyon oranının tek haneli olması durumudur. Gelişmiş ülkeler için sınır %4'ün altındadır. Gelişmekte olan ülkeler için sınır % 3-6 aralığındadır. "İlımlı

Tablo 3. Türkiye'de 2010-2021 Yılları Arasında Enflasyon Oranları

Yıllar	Enflasyon Oranları (%)
2010	6.40
2011	10.45
2012	7.40
2013	7.39
2014	8.17
2015	6.13
2016	7.67
2017	11.14
2018	20.30
2019	11.84
2020	14.60
2021	36.13*

*2021 yılı için enflasyon oranı Temmuz 2021 dönemi itibarıyla hesaplanmıştır.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

enflasyon", enflasyonun belli bir oranda tutulmasına izin veren bir para politikası stratejisini ifade eder. Bu yaklaşım, ekonomide yavaş bir enflasyonun varlığına izin vererek, enflasyonun neden olduğu olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışır. Reel faiz oranları, ılımlı enflasyonda çok düşük olmadığı için bireyler ellerinde tuttıkları paraları muhafaza ederler ve bireylerin paraya olan güveni sarsılmaz. Düşük oranlı olduğu için bu enflasyonla mücadele edilmesi daha kolaydır (Dinler, 2013: 428).

Bu terimler genellikle ekonomik analizlerde kullanılır ve enflasyonun ekonomik büyüme, işsizlik, faiz oranları ve diğer makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini anlamak için önemlidir.

Aşırı (yüksek) enflasyon, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sıkça görülen bir enflasyon türüdür. Bu durumda, fiyatlar genel seviyesinin %5, %10 hatta %20 gibi yüksek seviyelere çıkmasıyla birlikte, insanlar ellerindeki paranın satın alma gücünün azalmasıyla karşı karşıya kalırlar. Bu da, tüketicilerin harcamalarını azaltmalarına ve tasarruf etmeye yönelmelerine sebep olur. Aşırı enflasyon, ekonomide ciddi sorunlara neden olur, çünkü piyasaların düzenini bozar, gelir dağılımını dengesizleştirir, yatırımların azalmasına yol açar ve geleceğe dair belirsizliği artırır. Bu nedenle, hükümetler, bu tür enflasyonun önlenmesi için çeşitli ekonomik politikalar uygularlar (Dinler, 2005: 475).

Hiperenflasyon, bir ekonomideki fiyat artışının son derece hızlı olduğu ve para biriminin değer kaybettiği bir durumdur. Bu durumda para, neredeyse hiçbir değer taşımaz hale gelir ve insanlar fiyatları yabancı para cinsinden belirlemeye başlarlar. Hiperenflasyon, ekonomik sistemde ciddi bir çöküntüye neden olur ve ülkenin kaynakları yabancılara düşük fiyatlara satılmak zorunda kalır. Bu durum, yerli para biriminin tamamen yok olması ve insanların yabancı para kullanımına yönelmesiyle sonuçlanır. Hiperenflasyon, bir ekonomide yaşanabilecek en kötü durumlardan biridir ve ekonomik istikrarsızlık, yoksulluk ve sosyal huzursuz-

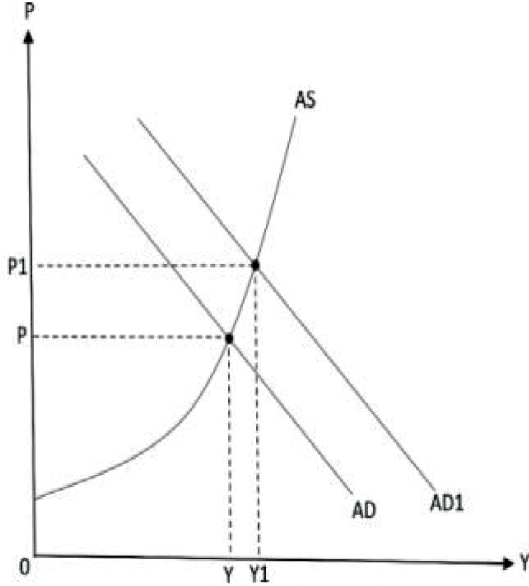
luğa yol açabilir (Köklü,1988: 149).

Genellikle enflasyon olgusu, toplumun içerisindeki bireylerin adil gelir dağılımını bozduğundan politika uygulayıcıları açısından istenilmeyen bir durumdur. Çünkü fiyatların sürekli artışı büyük bir kitleye tesir etmektedir. Piyasada fiyatlar git gide artış eğiliminde olduğundan ve bireylerin gelirleri ise sabit kaldığından tüketiciler ihtiyaçlarını belirlerken bazılarında feragat etmek durumunda kalırlar. Bu durumda açıkça şunu söyleyebiliriz ki paranın nominal değer olarak sabit kalmasına rağmen reel değerinin kaybolması bireylerin temel geçim malzemelerine bile ulaşımını eskiye nazaran güçleştirmektedir. Bunun ile enflasyon sadece gelir dağılımını değil, faiz, 39 işsizlik, devlet tarafından toplanan verginin reel değeri gibi pek çok makroekonomik dengeyi de beraberrinde bozmaktadır.

Enflasyon, ekonomik sistemlerin doğal bir parçasıdır ve fiyatlar genel seviyesindeki artışı ifade eder. Ancak, tarihte bazı dönemlerde enflasyon seviyeleri o kadar yüksek olmuştur ki, ciddi ekonomik istikrarsızlıklara neden olmuştur. Bu dönemlerden biri de I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da yaşanmıştır. Almanya, savaş sonrası dönemde büyük bir ekonomik bunalım içindeydi ve para arzını arttırarak bu bunalımdan çıkmaya çalıştı. Ancak, bu politika hiperenflasyona neden oldu ve fiyatlar neredeyse her saat başı yükselerek ulusal para biriminin değersiz hale gelmesine yol açtı (Frisch, 1984: 252). Enflasyon birçok sebebe bağlı olarak ortaya çıkabilir. Gelişim süreci açısından ele alındığında, Talep ve Maliyet Enflasyonu olmak üzere iki şekilde nitelendirilir.

Talep enflasyonu, ekonomide talebin arzı aşması sonucu oluşan bir durumdur. Bu durumda, üretilen mal ve hizmetlere olan talep, arz edilen mal ve hizmetlerden daha yüksektir. Bu dengesizlik, genellikle fiyatların yükselmesiyle sonuçlanır ve bu da fiyatlar genel düzeyinde artışa neden olur (Dinler, 2001: 436). Talep enflasyonu, Merkez bankalarının para arz politikaları, nüfus vb. gibi pek çok sebep ile karşımıza çıkar. Para

arzı artışları reel üretim seviyesini aştığında enflasyon görülmektedir. Talep enflasyonu, talep edilen mal ve hizmetlerin arzından daha fazla olduğu zamanlarda meydana gelir. Talep enflasyonu genellikle ekonominin genelinde aşırı harcama veya para bolluğu nedeniyle ortaya çıkar.

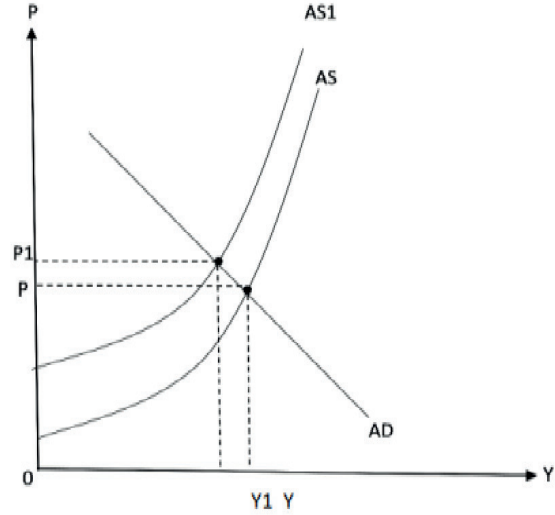
Grafik 2: Talep Enflasyonu

Kaynak: (Ceylan, 2014: 1).

Grafik 2'de parasal genişleme sonucunda talep enflasyonu meydana gelir ve fiyatlar genel seviyesi (P) yükselir. İlk aşamada ekonomide Y gelir seviyesi ve P fiyat seviyesi hâkim olduğundan ekonomi dengededir. Ancak, faiz oranlarının düşmesi tüketim harcamalarını artırır ve fiyat düzeyi P1'e yükselir. Bu döngü devam ederse, toplam talep (AD) eğrisi sağa kayar ve piyasada yeni bir denge noktası oluşur, bu noktada fiyat düzeyi P1 olur ve hasıla oranı Y1'e yükselir. Talep enflasyonunu önlemek için toplam talebi azaltıcı politikalar uygulanabilir. Bu politikalar arasında faiz artırımı gibi araçlar kullanılabilir.

Arz enflasyonu olarak da bilinen maliyet enflasyonu, üretim faktörlerinde yaşanan fiyat artışlarının, genel fiyat düzeyini yükselttiği bir enflasyon türüdür. Bu tür enflasyonda, sabit talep koşullarında toplam arz eğrisi sola kayarak fiyatları genel düzeyini yükseltmektedir (Türk, 2005: 23).

Maliyet enflasyonu, üretim maliyetlerinin artması nedeniyle oluşur. Bu tür enflasyon, üretim faktörlerinin maliyetlerindeki artışların neden olduğu fiyat artışlarına yol açar.

Grafik 3: Arz Enflasyonu

Kaynak: (Ceylan, 2014: 1).

Grafik 3'teki durumda, arz enflasyonunun etkisi görülmektedir. Toplam arz eğrisinin AS'den AS1'e doğru sola kayması, mal ve hizmet fiyatlarının artması anlamına gelir. Bu durum, tam istihdam seviyesindeki Y'den Y1'e doğru bir düşüşe neden olur. Dolayısıyla, arz enflasyonu üretim faktörlerinin fiyatlarındaki artıştan kaynaklanır ve toplam gelir düzeyinde bir azalmaya yol açar.

Maliyet enflasyonu, üretim ve hizmetlerin maliyetlerindeki artışlardan kaynaklanan bir enflasyon türüdür. Bu tür enflasyon, talep enflasyonunun aksine arz tarafından belirlenir. Bu maliyet artışları birçok faktörden kaynaklanabilir, örneğin toplumun yaygın olarak kullandığı petrol veya gıda ürünlerinin fiyatlarındaki artışlar maliyet enflasyonuna neden olabilir (Saunders, 2000: 254).

5. KAMU AÇIKLARI, PARA YARATILMASI VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kamu açıkları, para yaratılması ve enflasyon arasındaki ilişki oldukça kompleks bir yapıya sahiptir. Kamu açıkları, genellikle

harcamaların vergi gelirlerinden daha yüksek olması durumunda ortaya çıkar. Bu açığı finanse etmek için ise ülkeler, borçlanma veya para basma yöntemlerini kullanırlar.

Para basarak kamu açığı finanse etmek, para arzını artırır ve enflasyona neden olabilir. Bunun nedeni, daha fazla para arzı, mal ve hizmetlerin talebinin artmasına ve fiyatların yükselmesine neden olabilir. Bu da enflasyonu artırır. Ayrıca, para basmak, para biriminin değerini düşürür ve döviz kurlarını etkileyebilir.

Borçlanarak kamu açığı finanse etmek de enflasyona neden olabilir. Çünkü bu durum, borçlanma faizlerini artırabilir ve bu artış da mal ve hizmetlerin fiyatlarını artırabilir. Ancak, borçlanma faizleri yüksek olmayan durumlarda, borçlanarak yapılan harcamalar ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve enflasyonu düşük tutabilir.

Bununla birlikte, kamu açıkları, para yaratılması ve enflasyon arasındaki ilişki her zaman doğrudan değildir. Örneğin, bir ülke uzun vadeli projelere borçlanarak yaptığı harcamalarla kamu açığı oluşturduğunda, bu durum enflasyonu tetiklemez.

Sonuç olarak, kamu açıkları, para yaratılması ve enflasyon arasındaki ilişki karmaşık bir yapıya sahiptir. Enflasyon oranı, kamu açığındaki artışla ilgili birçok farklı faktöre bağlıdır. Bu nedenle, ekonomik politikaların dikkatli bir şekilde uygulanması önemlidir.

6. SONUÇ

Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında yaşanan kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorunları oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Bu sorunlar, ekonomik istikrarsızlığa ve vatandaşların yaşam standartlarının düşmesine neden olmuştur. Bu nedenle, Türkiye ekonomisi için bu sorunların çözülmesi gerekmektedir.

2010-2020 yılları arasında Türkiye ekonomisinde yaşanan en önemli sorunlardan biri, yüksek kamu açığıdır. Kamu açığı, özellikle son yıllarda artış göstermiştir ve ekonomik istikrarsızlığa neden olmuştur. Kamu açığı-

nın finanse edilmesi için para yaratılması, enflasyonu artırmıştır. Türkiye’de yılda enflasyon oranı sürekli artmış ve vatandaşların alım gücü düşmüştür.

Sonuç olarak, Türkiye’de kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorunları ciddi bir şekilde ele alınması gereken konulardır. Bu sorunların çözülmesi için, ekonomik politikaların etkin bir şekilde uygulanması ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin sağlanması gerekmektedir. Kamu maliyesi politikalarının sürdürülebilirliği sağlanarak, kamu açığının azaltılması hedeflenmelidir. Para politikası araçları ile de enflasyonun kontrol altında tutulması amaçlanmalıdır. Bununla birlikte, bu sorunların çözümü için tek bir politika aracının yeterli olmadığı ve birden fazla aracın etkin bir şekilde kullanılması gerektiği de unutulmamalıdır. Ayrıca, Türkiye’nin ekonomik sorunlarının çözülmesi için yapısal reformların da hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle vergi reformu, istihdam politikaları ve rekabet politikaları gibi yapısal reformlar, Türkiye ekonomisinde sürdürülebilir bir büyüme sağlayacak önemli adımlardır. Vergi reformları kapsamında adaletli bir vergi sistemi oluşturularak ve daha etkin gelir toplama ile kamu açığı azalır, bu durum da iktisadi istikrara yol açar. İstihdam politikaları ile işsizlik oranı düşürülerek iş gücü piyasası canlandırılabilir ve böylelikle iktisadi büyüme olumlu anlamda etkilenir. Rekabet politikaları ile rekabet artırılarak fiyat artışları kontrol altına alınabilir ve bu durum tüketicilere daha fazla seçenek sunduğundan enflasyon düşer. Ayrıca Türkiye’nin dış ticaret açığının da azaltılması gerekmekte ve bu amaçla ithalat yerine ihracata yönelik politikalar geliştirilmelidir. Türkiye’nin kamu açığı, para yaratılması ve enflasyon sorunlarının çözümü için sadece ekonomik politikaların uygulanması yeterli olmayabilir. Yapısal reformlar ve dış ticaret politikaları gibi ekonomik politikaların yanı sıra, sosyal ve siyasi faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu sorunların çözülmesi, uzun vadeli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin sağlanması için oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- AKDİS, M. (2006), Cari Açık Kriz Habercisi mi?, <http://makdis.pau.edu.tr/currentdeficit.htm>, (Erişim Tarihi: 25.03.2023).
- BLEJER, M. I. & CHEASTY, A. (1999), "Malî Açık Nasıl Ölçülür?", Çeviren: Hüseyin ŞEN, *Maliye Dergisi*, Sayı:131, Ağustos.
- CAGAN, P. (1979). *Persistent Inflation : Historical and Political Essays*. New York: Columbia University Press.
- CEYLAN, O. (2014), <https://piyasarehberi.org/ekonomi/64-enflasyon-turleri-nelerdir>, (Erişim Tarihi: 08.04.2023)
- DİNLER, Z. (2001) *İktisada Giriş*, 7. Bs., Bursa, Ekin Yayınevi. DİNLER, Z. (2005), *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- DİNLER, Z. (2013). *İktisada Giriş* (9. Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- EĞİLMEZ, Mahfi (2018), *Para Arzı Nedir ve Nasıl Ölçülür?*, <https://www.mahfiyilmaz.com/2018/07/para-arz-nedir-ve-nasl-olculur.html>, (Erişim Tarihi: 29.03.2023).
- EJDER, H. L. (2002), "Kamu Açıkları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi ve Değerlendirilmesi", *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt: 3, s. 189-208.
- FRISCH, H. (1984). *Theories of Inflation*. Cambridge: Cambridge Surveys of Economic Literature.
- FRY, M. J. (1997), *Emancipating the Banking System and Developing Markets for Government Debt*, Published by Routledge, London.
- GURLEY, J.G. & SHAW, E.S. (1964), *Money in a Theory of Finance*, The Brook Ins., Washington.
- KÖKLÜ, A. (1988). *Para Politikası*. Bursa: Haşet Kitabevi.
- ÖNDER, İ. & KIRMANOĞLU, H. (1996), "Kamu Açıklarının Tanımlanması, Ölçümü ve Etkileri", *Kamu Kesimi Finansman Açıkları*, X. *Türkiye Maliye Sempozyumu* 14 - 18 Mayıs 1994, İÜ İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayın No. 554/80, İstanbul, s. 33 - 59.
- SAUNDERS, P. & GILLIARD, J.V. (2000). *A Framework For Teaching Basic Economic Concepts with Scope and Sequence Guidelines K-12*. USA: National Council on Economic Education.
- ŞEN, H., SAĞBAŞ, İ. & KESKİN, A. (2007), *Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*, Ankara.
- TANZI, V., BLEJER, M. I. & TEIJEIRO, M. O. (1987), *Inflation and The Measurement of Fiscal Deficits*, *IMF Staff Papers*, Vol. 34, No. 4, December, s. 711-738.
- TÜRK, İ. (2005). *Maliye Politikası*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Parasal ve Finansal Veriler Müdürlüğü, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/dashboard/311>, (Erişim Tarihi: 10.04.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), <https://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 12.04.2023).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), <https://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 13.04.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), <https://www.tuik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).
- ULUSOY, A. (2006), *Maliye Politikası*, Konya: Üçyol Kitapevi.
- WRIGHTSMAN, D. (1971), *An Introduction to Monetary and Policy*, Pree Press, New York.